

gyar államt megvette a képet. „Nagyanyám arc-képe“ című festményével Balló-díjat nyert s ő kapta a Képzővészeti Társulat festészeti díját is a főiskolai jubiláris kiállításán. Sokat járt külföldön, Olaszországban fresko-készítést tanult s freskói a Somogyi-telepi templomban, a szegedi belvárosi főiskolában és a Szent Imre kollégium kápolnijában művészi értéket képviselnek.

— A festőművészetből meg lehet élni — mondta a meggyőződés hangján. Persze, az igényektől függ. Ha az ember fiatal és meggyőződéssel, lelkesen dolgozik, meg tud élni belőle. Persze, sokféle irányú munkára van szükség, mert a kö-

zönségnek egyre kevesebb a szükséglete művészi-célú képek tekintetében. A művészet „előkelő idegen“ városunkban, jelenléte feszélyezi a közönséget, nemhogy még fizessen is érte!...

Vinkler László januárban ismét Sziiliába készül s ha visszatér, a nyáron kiállítást akar rendezni Budapesten.

A szegedi festőművészek vallomásaiból kiderült, hogy sajnos a művészyomor frontján a helyzet változatlan. De azért valamennyien szívvel-lélekkel biznak a piktura szebb jövőjében és hisznek művészi elhivatottságukban.

Csányi Piroska.

Kiknek a városa Szeged?

Adalékok Nagyszeged eszméjéhez és vidéki észrevételek Szeged nagyvárosi szerepléséről

Írta ERDEI FERENC

Ahányféleképen csak város lehet egy település, Szeged annyiféleképen város.

A középkori város a barbár és paraszti vidéknek volt védett és kerített szigete, amely a falakon belül élte le az életét s nem sok ügyet vetett a vidékére. Ahhoz hasonlatosképpen, ahogy az antik városállamok, úgy természetük és gyarapították a kulturát, hogy ökerítették magukat a vidékűktől és leigázták azokat, urak lettek fölöttek. Szeged így is volt város. A vár és a palánk által kerített Szeged uri és polgári sziget volt a Tisza jobb oldalán és a mai Alsó- és Felsőváros csak szolgálatára szegődött paraszti falu volt a palánkon kívül.

Ebben a szerepben éppúgy megállta a helyét Szeged, mint nyugati testvérei. Erősítés volt és egyházi székhely, ezenkívül pedig élénk iparos és forgalmi hely s szűk utcáiban éppolyan filiszter polgárok szorgoskodtak, mint akár mely másik városban. Házakat és középületeket is emeltek éppoly városi ékességgel, mint másutt, csak hogy a török dúlások rommá tették őket.

A magyar várostípus, mely alföldi pusztáinkon nőtt, nem ilyen jelenség. Nem sziget, amelyet erősítés, templom és iparüzés, vagy kereskedés hozott létre, hanem egy nagy terület mezőgazdaságának a központja és ugyanez a terület őstermelő népességének a lakhelye. Ilyennek települtek vissza a török által elpusztított alföldi városok és ilyenként alakult újra Szeged is.

A kun puszták végtelenségébe veszett a határa s azokon a városban lakó gazdáknak a nyájai, ménesei és juhái legelőre kóbor szabadságban s csak a városkörüljéketeken szántottak-vetettek az Alsó- és Felsővárosban lakó gazdák. Most már nem sziget volt a város, hanem körülbelül

kétszázézer hold terület központja.

Ez a terület tartotta fenn a várost és viszont ezt a területet szolgálták a város összes intézményei, elsősorban a távoli földek gazdáinak a lakóhárai.

Persze hozzátartozott ennek a nagy mezőgazdasági területnek az életéhez az ipar, kereskedés és igazgatás is, tehát ezek is kifejlődtek újra a városban, azonban nem adták többé a település okát és értelmét. Ezen az után aztán odáig jutott a város, hogy pontosan olyan lett, mint a többi alföldi város. Akkor is, amikor már nemcsak csordák járták a pusztát, hanem eke alá fogták egyrészt és állandó szántásokat építettek a gazdaság céljaira, akkor is megmaradt a város a gazdák lakóhelyének és a nagy határ egyetlen településének. A tanya csak arra való volt, hogy menedéke legyen a jószágnak és a kinn dolgozó embernek, de lakóhelyül senki sem tekintette. *Mezőváros lett Szeged*, éppolyan, mint a többi alföldi városok, csak abban különbözött fölük, hogy nagyobb vidéknek volt a városa és ehhez képest több ipari, kereskedelmi, igazgatási kulturális intézményt fejlesztett ki.

Amikor jött az *arvát*, ilyen várost pusztított el s amit helyébe emeltek, az csak külsőségeiben

volt más, lényegében csak későbbben változott meg.

Ujjajta tervvárost

akartak csinálni, de a régi Burgvárosokat tartották szemellett s ügyet sem vetettek arra, hogy milyen is Szeged lényege szerint.

Persze Szegedből nem lehetett sem tervváros, sem vissza nem térhetett a középkori mintára, hanem az új köntösben folytatta régi életét. Akkor kanyarodott új utra a város fejlődése, amikor a városi birtokpolitika megváltoztatta a tanyai települések rendszerét. Addig az épített tanyát, akinek háza volt a városban és földje kinn a határban. De amikor bérbeadták a városi földeket, szegény és vállalkozó bérlők mindenüket eladták a városban s kitelepültek a határba a vissza nem térés szándékával. Nem tanyák lettek már ezek a bérlő telepek, mert az igazi tanya csak kiszállóhelye a városban lakó termelőnek, hanem egy határmás kiterjedésű *szórványfalunak* vetették meg az alapját. A változás szembeötlő: addig tanya-rendszer vette körül Szegedet, mely minden szükségletével a városhoz kapcsolódott, ettől kezdve *ja'usi településsel* vette körül magát a város, melynek elemi szükségleteit helyi igazgatási és egyéb szervek elégítették ki. Nem körutas vonalaira, hanem a vidékektől való elszakadással lett igazán hasonló Szeged a régi városhoz. Mert a nagy »tanyai« szórványfalu számára nem különleges gondoskodás volt a központok megteremtése, hanem öncső juttatás azért, hogy a város tulajdonképpen megszabadult tőlük. Ettől kezdve újra befelé fordult a város élete és nem olyan mezővárosnak tekintti magát tovább, amely egy a tanyáival, hanem

nagyváros,

amely külön test vidékétől és sokkal többet kap tőle, mint amennyit ad neki.

Ha azt is figyelembe vesszük, hogy ezek a szórványfaluk, amiket közönségesen »tanyáknak« neveznek, kiegészíttek tömör falusi telepekkel is, mint *Röszkén, Szentmihályteleken, Szatymazon*, melyek Szeged hűbéres falvainak tekinthetők s ehhez még továbbmenve hozzávesszük azokat a közigazgatásilag is önálló falvakat, amelyek Szeged vonzáskörében elhelyezkednek, mint *Dorozsmát, Sándorjávárt, Algyőt, Tápét és Szőregét*, akkor előttünk áll a *nagyváros*, amely önállóan nő és fejlődik s már nem érzi szükségének azt, hogy vonzásterületek a gondjait megossza.

Szeged nagyváros lett s erre a szintre vidéke segítette föl, de ettől a vidéktől azután megszabadította magát a város. Csak egy konkrét példára hivatkozom. A hódmezővásárhelyi tanyai gazda, vagy a kecskeméti homoki gyümölcsstermelő városi ember s annak ellenére, hogy a tanyán termel, olyan egyéniségeket szült, mint B. Tóth Ferenc, Csókás József, Matthiász János, Ungvári József, vagy a kutafutó Nagy András, viszont a szegedi tanyai ember az a homokpusztai kinlódó lett, amilyenek Tömörkény és Móra megrajzolja őket.

Mindez nem vad a szegedvidéki ember részéről, hanem olyan ténymegállapítás, amelynek következményeit a Nagyszeged álmainak szövögetésénél le kell vonni a szegedi városépítőknél.

Mert ma olyan nagyváros Szeged, amely mint város csak a Szeged belterületieké. Az első öv az a lakótelep öv, amely a körtöltésen kívül körülveszi a várost. Ezek szegedieknek tudhatják magukat, munkájuk Szegedet is gyarapítja, azonban lakóhelyük mit sem érez a nagyváros előnyeiből. A másik öv a közvetlenül csatlakozó

önálló falvaké

Tápé, Dorozsma és Szőreg, ezek legalább a saját háztartásukban élnek és nem az adóik befizetésénél csatlakoznak meg, hanem abban a forgalomban, amit Szegeddel folytatnak. Helyzetük még a legjobb. Nem szegediek, de a város egy kicsit az övék is. Legrosszabb a helyzete a »tanyaiaknak«, akár a

tömör tanyafalvakban,

Röszkén, Szentmihályteleken, Szatymazon, vagy a Központokban laknak, akár a távoli szórványokban. Terheik szerint szegediek, tehát városiak, napi életük szerint pedig szétszórt falvak lakói, vagy éppen pusztaiak.

Szeged természetesen még egy nagyobb körnek is a városa. Vidékéhez tartozik mindaz a terület, amely bizonyos szükségleteit csak Szegeden elégítheti ki. Baja,

Kecskemét és Békéscsaba vonaláig az egész Délmagyarország Szegednek a vidéke igen sok vonatkozásban,

azonban ez a város-vidék összekapcsolódás már nem olyan veszedelmes, mint a közvetlen vidékkel való összefüggés. Itt önkormányzó és nagymértékben önálló testületek közlekednek egymással s semmilyen vonatkozásban nincs kiszolgáltatva ez a vidék Szegednek, a nagyvárosnak. Kap tőlük *nyers javakat és embereket*, s viszont eljuttat hozzájuk *kész árukat és a kultúra minden javait*. Ez egészséges és meglehetősen jól rendezett összekapcsolódás és azt eredményezi, hogy arányos csereforgalom alapján Szeged mint nagy város *Makóé, Ha'asó és Félégyházaé* is, viszont Szeged a vidékének tekintheti ezeket, melyekkel közösek a nagyvárosi szerepéből előálló javai.

Nagyszeged kérdésénél csak a közeli falvak és a szegedi »tanyák« esetében válik kérdésessé, hogy vajon az övék is Szeged. Most Szeged elsősorban a magáé, másodsorban egyenrangú forgalom révén a távo'abbi kisebb városoké. Hogy ezek is legyen, annak súlyos közigazgatási és városépítési akadályai vannak. Közigazgatási az, hogy a szegedi »tanyák« egy jogi test Szegeddel, viszont különálló és alsóbbrendű település, tehát minden közszolgáltatásnál háttérbe szorulnak. A környező önálló falvak pedig településlag csaknem összenőttek Szegeddel, viszont közigazgatásilag egyrészük a dorozsmai járáshoz, másrészük a torontáli járáshoz tartozik, amely tovább Szenteszhez és Makóhoz kapcsolja őket harmadfokon.

A városépítési akadály

pedig az, hogy Szeged csak városépítési tervet dolgozhat ki s ebből kimaradnak »tanyai« falvai és a környező önálló falvak. S ha már Szeged városi területét teljesen rendezte volna, akkor is *vidéki vonatkozásai* a legrendezettelebbek maradnának.

Nagyszeged eszméjénél tehát az első tenni-való egy olyan lözizy ztatási rendezés, amely úgy kapcsolja egybe a város körüli tanyai, vagy nem tanyai falvakat, hogy azok kapnak ugyan igazgatási és költségvetési önállóságot, azonban egymásközi összefüggésükben egy nagyobb közigazgatási egységet képeznek: Nagyszeged törvényhatóságát.

Ha már ez a közigazgatási rendezés megvan, akkor lehet városrendezést csinálni nemcsak Szeged belterületére, hanem az egész Nagyszeged területére s aki ismeri a modern városrendezés szempontjait, az meg fogja érezni, hogy másképp nem is lehet várostervet csinálni, mint így.

Ha mindez megtörtént, akkor Szeged valóban azoké lett, akik föntartják és akiknek minden joguk meg van arra, hogy ezt a várost a magukénak mondhassák.